

УДК 351.851:342.25

Наталія Волкова

ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПРИ ВИКОРИСТАННІ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ ОСВІТОЮ

Досліджено теоретичні засади кластеризації освіти, розроблені провідними вітчизняними та зарубіжними науковцями. Визначено організаційно-інституційне поле діяльності кластера освіти. Встановлено наявність системних зв'язків між органами місцевого самоврядування та іншими членами кластера. Сформульовано мету проведення органами місцевого самоврядування регіональної кластерної політики. Окреслено основні задачі органів місцевого самоврядування у цих процесах. Визначено прогнозовані системні ефекти, пов'язані із розвитком кластера освіти. Обґрунтовано доцільність його створення в рамках стратегії інноваційного розвитку регіону.

Ключові слова: органи місцевого самоврядування, кластерний підхід, інноваційний потенціал, точки розвитку, регіональний економічний розвиток, функції виконавчих органів, управління освітою.

Постановка проблеми

Нова парадигма державного управління, в тому числі управління освітою, передбачає налагодження великої кількості коопераційних зв'язків між навчальними закладами та державними органами, органами місцевого самоврядування й іншими організаціями. Такі зв'язки обумовлюють формування кластерів освіти. Кластерний підхід в управлінні освітою передбачає залучення до співпраці всіх учасників кластера: навчальні заклади, органи місцевого самоврядування, органи місцевої влади, громадські організації, місцеві підприємства та місцеве населення. Оскільки кластер освіти є організацією місцевого (регіонального) рівня, органи місцевого самоврядування мають відігравати вирішальну роль у процесі координації співпраці інших учасників кластера. Проте на сьогодні за органами місцевого самоврядування подібні функції не закріплені. Отже, роль органів місцевого самоврядування має бути підвищена відповідно до нових завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження основних функцій та ролі органів місцевого самоврядування у процесах кластерного розвитку здійснювалися широким колом зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких, зокрема: Е. Бергман, К. Кетелс, М. Портер, Е. Фезер, а також В. В. Бирський, І. В. Крапивний, Н. М. Нілова, Л. Н. Родіонова, Р. А. Фатхутдінов, Р. Х. Хасанов. Проте питання визначення функцій та ролі органів місцевого самоврядування у процесах кластерного розвитку системи освіти залишається поза увагою науковців, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Метою статті є визначення ролі органів місцевого самоврядування при використанні кластерного підходу в управлінні освітою.

Мета

Виклад основного матеріалу

Для визначення ролі органів місцевого самоврядування в процесах кластеризації регіональної економіки доцільно звернутися до класиків економічної думки. Так, М. Портер відводить їм особливу роль в економічному розвитку регіону і країни в цілому. Ця роль проявляється у наступних характеристиках: поліпшення макроекономічного, політичного, законодавчого та соціального фону; встановлення стабільного та передбачуваного макроекономічного, законодавчого та політичного середовища; поліпшення соціальних умов; поліпшення умов ведення бізнесу; підвищення доступності, якості та ефективності інфраструктури й освітніх установ; сприяння розвитку освіти та розвитку кластера (визначення існуючих кластерів і кластерів, що зароджуються, а також участь у визначенні кластерних бар'єрів і вироблення планів щодо їх усунення); керування спільним процесом економічних змін; створення «інститутів підвищення конкурентоспроможності», які б інформували громадян і мобілізували приватний сектор, органи влади всіх рівнів, освітні та інші установи, а також все громадянське суспільство [3, с. 296].

Роль приватного сектору М. Портер зводить до активної участі у вдосконаленні місцевої інфраструктури, появи «місцевих» постачальників і залучення інвестицій, роботи в контакт з місцевими освітніми та дослідницькими інститутами з метою підвищення якості створюваних спеціалізованих програм, що відповідають потребам кластера, а також у забезпеченні органів влади інформацією про проблеми і бар'єри, які виникають на шляху розвитку кластера [3, с. 299–301]. На наше переконання, рівень задіяності органів місцевого самоврядування у процесах кластеризації освіти має бути розширено відповідно до підвищення їхньої ролі у процесах регіонального економічного розвитку.

На рівні органів місцевого самоврядування кластерну політику можна розглядати як систему відносин між органами місцевого самоврядування, закладами освіти та господарюючими суб'єктами з приводу підвищення конкурентоспроможності останніх на основі формування і розвитку кластерів освіти.

Загальною метою проведення органами місцевого самоврядування кластерної політики має стати підвищення якості освіти, забезпечення соціально-економічного зростання в регіоні на основі створення умов для посилення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів та закладів освіти, що увійдуть до складу кластера. Основні елементи кластерної політики регіону доцільно розглядати у контексті інноваційного розвитку (рис. 1).

Схема реалізації стратегії інноваційного розвитку регіону передбачає забезпечення регулюючого, контролюючого та координуючого впливу на ці процеси органів місцевого самоврядування та місцевої влади.

Розвиток та подальше розширення створюваного кластера освіти має бути вписаним в контекст регіо-

нальної політики інноваційного розвитку, адже процеси виробництва продуктів підприємств-членів кластеру тісно пов'язані з інноваціями.

Використання системного підходу у реалізації регіональної кластерної політики та орієнтація на інноваційний розвиток дозволять забезпечити високі темпи економічного зростання та диверсифікації економіки регіону за рахунок підвищення конкурентоспроможності підприємств та освітніх організацій, що утворюють кластер.

Завдання регіональної кластерної політики націлені на створення сприятливих умов для формування та розвитку конкурентоспроможних кластерів на території регіону і мають включати:

- проведення діагностики кластера [8];
- підтримку кластерних ініціатив та інформування про їх виникнення органів державної влади [5, с. 50];
- стимулювання розвитку кластера;
- моніторинг діяльності кластера та оцінку ефективності проваджуваної кластерної політики.

У свою чергу, кожне з наведених завдань може бути деталізовано на основі застосовуваних методів і форм його реалізації. Основною формою реалізації перелічених вище заходів, що носить об'єднуючий характер, є розробка Програми розвитку регіональних кластерів, а також проектів (програм) розвитку конкретних кластерів, що утворюються в регіоні.

У якості більш детальних форм реалізації кластерної політики можна запропонувати її методичний супровід, проведення організаційних заходів (конференцій, круглих столів), розроблення нормативно-правових актів, що стосуються реалізації кластерної ініціативи та розвитку кластерів, пошук джерел фінансового забезпечення для розвитку інфраструктури кластерів, створення центрів навчання та підготовки кадрів [5, с. 45]. Ведучи мову

Рис. 1. Схема реалізації стратегії інноваційного розвитку регіону
Складено на основі [1, с. 234 – 235; 2; 4; 7; 8]

про кластери, можна виділити дві взаємодоповнюючі стратегії підтримки їхнього зростання:

- стратегія, спрямована на підвищення використання знань в існуючих кластерах;
- стратегія, спрямована на створення нових мереж співпраці всередині кластерів [8].

На наше переконання, завданням органів місцевого самоврядування та місцевої влади є поєднання обох стратегій для досягнення позитивного економічного ефекту.

Системні зусилля органів місцевого самоврядування та місцевої влади у цій сфері сприятимуть досягненню синергічного ефекту функціонування багатокомпонентного освітнього кластера, який, в свою чергу, дозволить забезпечити позитивні зрушення по основних напрямках розвитку освіти, соціального захисту населення, про-

мислового виробництва. Системні ефекти пов'язані зі зростанням ефективності діяльності системи, яка зумовлена інтеграцією не тільки окремих частин системи в єдине ціле, але і цілеспрямованим розвитком обраних напрямів діяльності, концентрацією зусиль у «точках розвитку».

Очікуваними системними ефектами, на нашу думку, повинні стати:

- якісні зміни у підготовці кадрів;
- розвиток наукомістких виробництв;
- широке впровадження новітніх наукових досліджень і розробок у виробництво;
- підвищення доступності та якості освіти;
- затребуваність випускників закладів професійної освіти на регіональному ринку праці;
- сприяння розкриттю потенціалу місцевого населення.

Посилення ролі органів місцевого самоврядування та місцевої влади у формуванні багатокomпонентного кластера освіти забезпечить перехід від функціонального управління місцевим розвитком до соціального, в процесі якого результати економічної діяльності підприємств-членів кластера трансформуються в постійно відтворюваний і зростаючий людський капітал.

Проведення системної кластерної політики на регіональному рівні передбачає виділення таких основних її елементів, як виконавчі органи, основні функції та задачі виконавчих органів, а також методи і форми реалізації кластерної політики (рис. 2).

Використання запропонованої схеми сприятиме підтримці кластерних ініціатив, що виникатимуть в регіоні, зокрема, підтримці та розвитку створюваного кластера освіти. Діяльність органів місцевого самоврядування та місцевої влади у цьому напрямі має розпочатися з розроблення Програми розвитку кластера освіти та надання організаційно-інформаційної допомоги у виділенні кластерного ядра. Виокремлення ядра кластера з числа організацій-учасників або створення спеціалізованої установи стане першим кроком на шляху реальної інституціалізації кластерної ініціативи.

Наступним завданням органів місцевого самоврядування та місцевої влади має стати сприяння у розробці стратегічної мети діяльності кластера освіти, напрямів його роботи та плану заходів з її реалізації.

Важливу роль у цій роботі відведено також закладам освіти, що мають забезпечувати безперервну діяльність щодо підготовки спеціалістів відповідного профілю.

Комплексна взаємодія всіх учасників кластера, включаючи, як органи місцевої влади, місцевого самоврядування, так і підприємства, заклади освіти, має призвести до підвищення конкурентоспроможності національних галузей промисловості. Окрім того, підвищення ролі органів місцевої влади та місцевого самоврядування у реалізації поставлених завдань сприятиме загальному підвищенню рівня життя населення, покращенню соціально-економічних показників регіону.

Підвищення ролі органів місцевого самоврядування при використанні кластерного підходу в управлінні освітою, на нашу думку, полягає у реалізації наступних завдань:

- стимулювання розвитку існуючих на території регіону кластерів освіти;
- підтримка кластерних ініціатив місцевого рівня;
- проведення заходів щодо діагностики функціонуючого кластера освіти;
- здійснення регулярного моніторингу діяльності кластера освіти.

Стимулювання розвитку кластерів освіти полягає у створенні необхідних умов для їх ефективного та результативного функціонування. Створення таких умов, у свою чергу, передбачає розробку тих механізмів підтримки кластерів, які б забезпечували підвищення конкурентоспроможності підприємств, закладів та організацій, що входять у кластер, а також економіки регіонів у цілому. Система заходів стимулювання кластерного розвитку також включає: забезпечення впровадження інновацій, сприяння інституційному розвитку кластера, стратегічне планування розвитку кластера, встановлення ефективної інформаційної взаємодії між учасниками кластера та стимулювання зміцнення співробітництва між ними. Забезпечення формування сприятливих умов розвитку кластера освіти передбачає підвищення ефективності системи професійної освіти, сприяння розвиткові співпраці між підприємствами та закладами освіти, здійснення цільових інвестицій у розвиток інфраструктури, надання пільг відповідно до чинного законодавства, зниження адміністративних бар'єрів.

Підтримка кластерних ініціатив місцевого рівня пов'язана із розробленням ряду організаційно-методологічних заходів, направлених на ініціювання та підтримку майбутнього розвитку кластера. Головними завданнями органів місцевого самоврядування та місцевої влади у цій сфері є наступні:

- організація взаємодії між учасниками кластера з метою відстеження тенденцій і розповсюдження інноваційних, організаційних і технологічних рішень;
- виділення ядра кластера та сприяння розвитку кластера;
- інституціалізація кластерної ініціативи;
- надання допомоги у розробці стратегічної мети діяльності кластера, напрямів його роботи та плану заходів щодо її реалізації;
- участь у підготовці спеціалістів відповідного профілю, підвищенні рівня професійних знань персоналу підприємств, удосконаленні усіх аспектів освіти в сфері діяльності підприємств-учасників кластера [6];
- розробка стратегії перспективного розвитку кластера;
- формування та просування іміджу кластера та організацій, що до нього входять;
- пошук та залучення нових замовлень для завантаження виробничих потужностей підприємств-учасників кластера, просування товарів, вироблених підприємствами-учасниками кластера, на міжнародний ринок;
- сприяння розвитку коопераційних зв'язків, що утворюються в процесі реалізації спільних проєктів органів місцевого самоврядування, закладів освіти та виробничих підприємств-учасників кластера;
- сприяння розвитку інфраструктури, необхідної для розширення інноваційної діяльності підприємств-учасників кластера;
- сприяння розробці інвестиційних проєктів підприємствами-учасниками кластера з метою залучення інвестицій для їх реалізації;
- сприяння входженню освітніх закладів та підприємств-учасників кластера в мережі стратегічної взаємодії.

Діагностика кластера освіти полягає у сприянні реалізації заходів з розвитку кластера, що може здійснюватися у якості: організаційної допомоги щодо координації

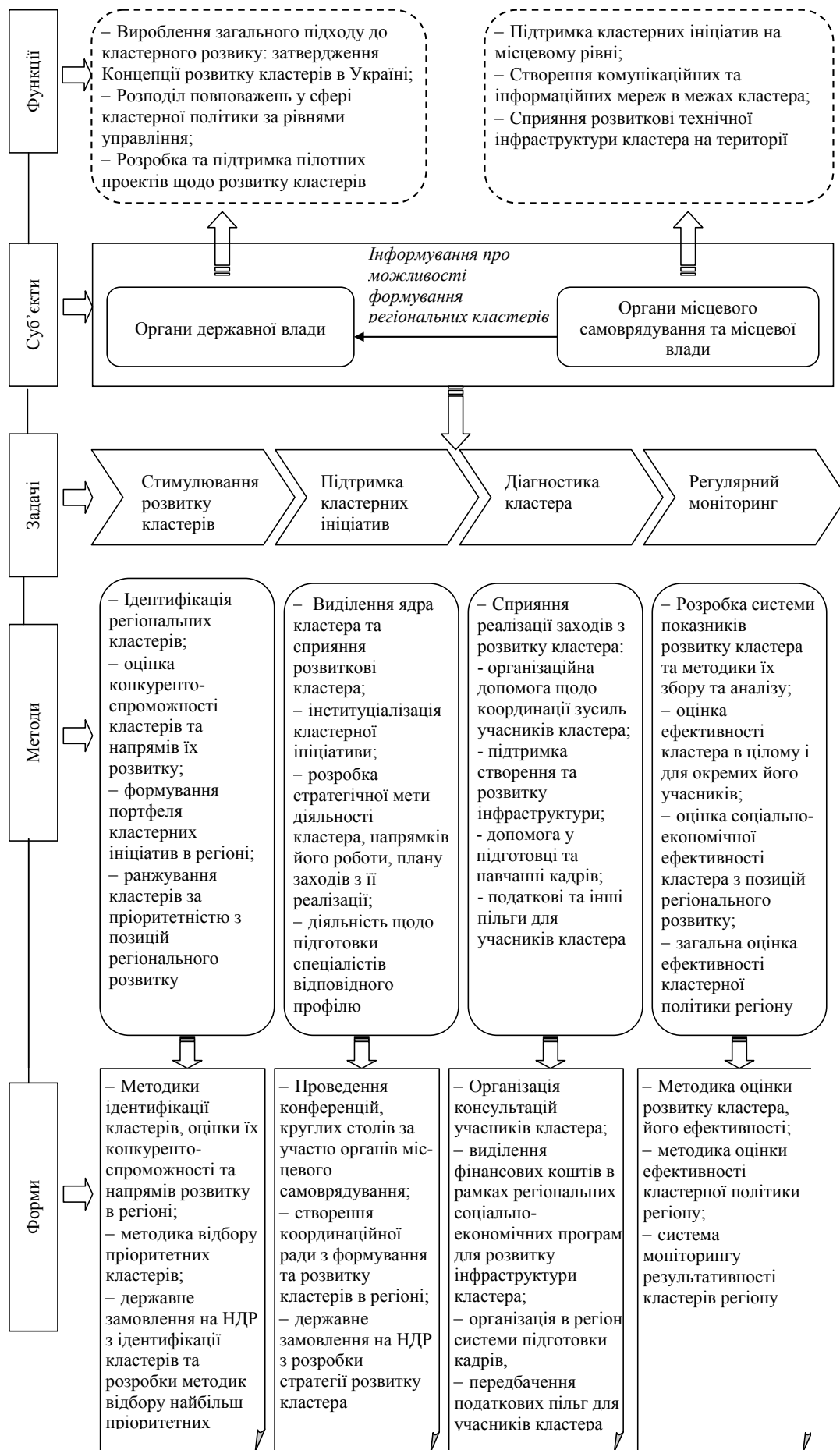

Рис. 2. Основні елементи кластерної політики, проваджуваної в регіоні
 Складено на основі [1, с. 233 – 235; 2; 4; 5, с. 41 – 44; 7; 8]

зусиль учасників кластера; підтримки створення та розвитку інфраструктури; допомоги у підготовці та навчанні кадрів; наданні податкових та інших пільг для учасників кластера. Проте основним завданням діагностики кластера є виявлення слабких сторін діяльності, а також бар'єрів, що знижують його конкурентоспроможність. З метою усунення подібних бар'єрів доцільним є проведення аналізу показників ефективності кластера, порівняння результатів із показниками інших регіонів для визначення потенціалу та ключових сфер зростання. Визначення ключових бар'єрів, які перешкоджають розвитку кластера, сприятиме усуненню основних причин виникнення подібних бар'єрів у майбутньому.

Здійснення моніторингу діяльності кластера освіти передбачає виконання наступних завдань: розробки системи показників розвитку кластера та методики їх збору та аналізу; оцінки ефективності кластера в цілому і для окремих його учасників; оцінки соціально-економічної ефективності роботи кластера з позицій регіонального розвитку; загальної оцінки ефективності регіональної кластерної політики.

У кінцевому підсумку, роль органів місцевого самоврядування у розвитку кластера освіти має зводитися до розроблення конкретного набору практичних рекомендацій для кожної зі сфер розвитку кластера освіти, зокрема, освітньої та виробничої.

Рівень задіяності органів місцевого самоврядування у процесах кластеризації освіти має бути розширено відповідно до підвищення їхньої ролі у процесах регіонального економічного розвитку. Така роль має розглядатися у контексті підвищення якості освіти, забезпечення соціально-економічного зростання в регіоні на основі створення умов для посилення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів та закладів освіти, які увійдуть до складу кластера. Ці завдання тісно корелюються із розробленням стратегії інноваційного розвитку регіону. Реалізація даної стратегії передбачає забезпечення регулюючого, контролюючого та координуючого впливу органів місцевого самоврядування.

Таким чином, функції органів місцевого самоврядування у процесах кластерного розвитку системи освіти зводяться до таких загальних завдань:

- проведення діагностики кластера;
- підтримка кластерних ініціатив та інформування про їх виникнення органів державної влади;
- стимулювання розвитку кластера;
- моніторинг діяльності кластера та оцінку ефективності проваджуваної кластерної політики.

Література.

1. Бирський В. В., Проблеми моделювання сталого розвитку суб'єктів економічних відносин / В. В. Бирський, В. М. Порохня // Наук. вісн. ДГМА. – 2010. – № 1. – С. 230 – 235.
2. Нілова Н. М. Роль промислових кластерів в зростанні конкурентоспроможності економіки / Н. М. Нілова, І. В. Крапивний. – Режим доступу : http://lib.uabs.edu.ua/library/Article/Nilova_7.pdf. – Назва з екрану.
3. Портер М. Конкуренція : Пер. с англ. / М. Портер. – М.: ІД Вільямс, 2005. – 608 с.
4. Правознавство: Навчальний посібник / Т. В. Варфоломеева, В. Г. Гончаренко, В. П. Пастухов [та ін.] ; за заг. ред. В. Г. Гончаренка. – К.: УІПЦ, 2002. – ISBN 966-95844-4-2. – Режим доступу : http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1738_page_1.html. – Назва з екрану.
5. Романова О. А. Кластерное развитие экономики региона: теоретические возможности и практический

опыт / О. А. Романова, Ю. Г. Лаврикова // Экономика региона. – 2007. – № 3. – С. 40 – 51.

6. Система організаційного забезпечення формування та розвитку економічних кластерів. – Режим доступу : <http://led.org.ua/ukr/clusters>. – Назва з екрану.

7. Хасанов Р. Х. Реализация региональной промышленной политики с использованием кластерных подходов / Р. Х. Хасанов. – Режим досупа : www.pmjjobs.net/art/7.doc. – Загл. с экрана.

8. Юдина А. К. Формирование и развитие инновационного потенциала муниципального образования на основе кластерного подхода / А. К. Юдина. – Режим доступа : <http://innov31.ru>. – Загл. с экрана.

УДК 342.55

Петро Ворона

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті сформульовані погляди на стратегічні аспекти місцевого самоврядування в Україні як інституту забезпечення ефективного управління регіонами та реалізації народовладдя. Розглянуто основні риси регіональної стратегії, принципи та умови її формування й діяльності щодо її реалізації органів представницької влади. Запропоновано конкретні механізми формування стратегічних аспектів роботи місцевої влади.

Ключові слова: *регіон, представницька влада, стратегія розвитку регіону, реформи, програма соціально-економічного розвитку, місцева влада, депутати, місцеве самоврядування, державна влада, місцевий бюджет.*

Поняття «стратегічні аспекти» характеризує основні напрямки діяльності органів місцевого самоврядування на найближчий час і перспективу, це своєрідний план діяльності, що охоплює доволі довгий проміжок часу, або спосіб досягнення особливо важливих цілей. «Стратегія як спосіб дії стає необхідною в ситуації, коли для прямого досягнення мети недостатньо наявних ресурсів» [4, 5].

А її завданням є ефективне використання наявних ресурсів для досягнення основної цілі. Тактика ж є інструментом реалізації стратегії і підпорядкована основній цілі стратегії. Стратегія досягає основної цілі через вирішення проміжних тактичних задач по осі «ресурси–мета». Стратегія держави визначає направленість змін балансу сил соціальних прошарків на певному етапі історичного розвитку. Держава підтримує таким чином суспільний порядок, регламентує діяльність громадян і створює умови для розвитку власної ініціативи, охороняє безпеку, власність кожного, сприяє розвитку моральних орієнтирів у суспільстві. Економічна стратегія держави визначає трансформацію пріоритетів та інструментів державного впливу в економіку для реалізації її політики. Які стратегічні аспекти діяльності органів місцевого самоврядування як влади, що знаходиться найближче до громадян? На це питання і має дати відповідь ця стаття.